

**PROFESORUL ION CHIȚIMIA – CUM L-AM CUNOSCUȚ, CUM ÎL ȘTIU,
CUM MI-L VOI AMINTI TOTDEAUNA**

Mihai MITU

L-am cunoscut pe profesorul Ion Chițimia înainte de a-i fi student. Era prin mai 1954, când, elev fiind în ultima clasă de liceu (la Școala Medie de Activități Culturale), profesorul meu de literatură, neuitatul Augustin Z.N. Pop îmi zice, după ultima oră de curs în care ne vorbise despre Eminescu: „Hai cu mine să-l vezi pe Călinescu!” Și m-a dus la Institutul de Istorie și Teorie Literară, în vechea clădire, de pe bulevardul Pache Protopopescu. Am intrat în holul Institutului, de unde, prin ușa de sticlă, l-am putut vedea pe Călinescu în capul unei mese, vorbindu-le mai multor colaboratori. Zărindu-l pe „domnul Augustin”, unul dintre aceștia se ridică de la masă și se furișează în liniște spre noi. Era un om între două vârste, mic de statură (așa mi se părea mie, cel care am fost întotdeauna înalt de peste 1,90 m). Apropiindu-se, dă mâna cu profesorul meu, zâmbindu-și prietenește și apoi... ridică ochii spre mine. Domnul Augustin mă recomandă, spunându-i cine sunt și apoi mai schimbă câteva vorbe cu el, cu deosebire despre Călinescu, care-i adunase pe membrii Institutului ca să le citească din ultimele sale producții. N-am mai zăbovit prea mult, căci Ion Chițimia – așa îl chema pe interlocutor – s-a retras, ca să nu lipsească nepermis de mult de la ședința comună cu Călinescu, iar noi, profesorul A.Z.N. Pop și cu mine, ne-am mai învârtit nițel prin holul Institutului (atunci i-am zărit, pe pereți, pe I. Bianu și N. Cartoian), apoi am plecat.

Numele „Ion Chițimia” nu-mi spunea nimic atunci, în primăvara lui 1954. Plecând de la Institut, profesorul A.Z.N. Pop mi-a adăugat pe drum câte ceva despre el, că a studiat în Polonia unde l-a trimis Cartoian, că știe polona și conduce secția de polonă de la Filologie, și cam atât. În toamnă, prezentându-mă să mă înscriu la Filologie, am optat pentru limbile slave, la îndemnul celui alt mare profesor, Dan Simonescu („lasă româna sau franceza, du-te la o limbă slavă, căci e nevoie și de slaviști!”); examen de admitere n-am dat, pentru că, fiind „șef de promoție” cu diplomă de merit, aveam dreptul să mă înscriu la orice facultate din oficiu, fără examen. După afișarea rezultatelor, am fost adunați toți cei reușiți într-o sală mai mare, ca într-un amfiteatru, în prezența unui profesor din conducerea Facultății. Eram destul de mulți, peste patruzeci, căci atunci se școlariza la toate limbile slave (limba rusă era o secție aparte, ca și acum), deci de șase ori (bulgară, cehă, polonă, slovacă, sârbă, ucraineană) câte șapte locuri, eram precis 42 de „boboci slaviști”. În prezidiu se aflau șefii fiecăreia dintre secții, dintre care îmi amintesc pe prof. Pandelescu Olteanu – pentru slovacă, prof.

Elena Eftimiu – pentru cehă, prof. Ecaterina Piscupescu – pentru bulgară și singurul pe care-l cunoșteam, prof. Ion Chițimia – pentru polonă.

Nu aveam idee despre niciuna din aceste limbi, dar hotărârea mea era luată: polona. Nu știu dacă a fost într-un fel și „glasul sângelei” (bunicul meu din partea mamei era polonez, Michał Zabloski, care mi-a dat și numele său de botez; nu l-am cunoscut, aveam numai un an când a murit); de la Festivalul Mondial al Tineretului, care a avut loc la București (1953), reținusem, numai vizual expresia „Pokój i przyjaźń” (Pace și Prietenie), care figura în toate limbile pe pânze roșii și albastre în tot orașul. Și cam atât.

După ședința comună cu toți bobocii „slaviști”, me-am împărțit pe secții, în săli diferite. La catedră, profesorul Chițimia ne-a prezentat pe colaboratorii săi mai tineri, foști studenți, Elena Deboveanu, Elena Timofte și Victor Jeglinski. Doamna Deboveanu urma să ne predea cursul teoretic de limba polonă contemporană, iar ceilalți doi cursurile practice de limbă (exerciții gramaticale, traduceri, retroversiuni, conversații). Profesorul avea să ne predea cursul de istoria literaturii polone.

Prezentările, o dată făcute, s-a trecut la obiect: limba polonă, Polonia, polonezii, istoria și cultura polonă. Profesorul ne vorbea rar, simplu, fără emfază, dar cu fraze meșteșugite, pline de miez. Am aflat de la bun început o mulțime de lucruri noi, eram purtați parcă într-o altă lume. Abia când ne-a pomenit despre românii din Polonia, despre cronicarii noștri, care au trăit și studiat în școli polone, despre Eminescu și Mickiewicz, despre marele Hasdeu, despre istoricul P.P. Panaitescu ca lector de limba română la Cracovia, despre polonezii refugiați la noi în timpul războiului și despre alte mărturii ale apropierei și colaborării româno-polone, mi-am dat seama că lumea polonă era, în bună măsură, și lumea noastră, că am avut ce să ne spunem și ce să învățăm unii de la alții, că mai sunt destule lucruri care așteaptă să fie descoperite, studiate și puse în lumină, că, într-un cuvânt, filologia polonă, polonistica, poate să fie, este chiar o meserie, în care te poți afirma, poți arăta ce știi, poți aduce ceva nou. Din acele clipe, în sunetul vorbelor domoale, dar apăsate, ale Profesorului, am devenit altul, nu mai eram proaspătul absolvent de liceu, încă dibuind drumul pe care să-l apuc, mă simțeam deja polonistul, ce-i drept, acum unul mic, mititel, care nu știa ce-l așteaptă într-o lume aproape necunoscută, dar care a pășit apoi, tot mai sigur, pe acest drum, până astăzi.

Că așa era, o dovedește și episodul – cu iz anecdotic – care a urmat spre sfârșitul „lecției inaugurale” a Profesorului. Ca să știm mai bine ce ne așteaptă, domnia sa ne-a scris pe tablă o prea cunoscută mostră de limbă polonă, parcă înadins căutată pentru străini: *W Szczepreszynie chrząszcz brzmi w trzcinie* (La Szczepreszyn un tăun bâzâie în păpuriș), cerându-ne apoi să încercăm fiecare a o reproduce. Când mi-a venit rândul (colegele mele au renunțat s-o facă, încă de la prima silabă!), am slobozit cu trudă un șir de sunete, căci în afară de mine, în grupă erau numai fete, mai mult consoane, cam în genul: „*fșebejne șonșci jmișcine*”. Profesorul a zâmbit ușor (mai făcuse probabil această experiență cu alții înaintea noastră!) și a încheiat: „Puteam să-mi vând marfa, laudând-o peste măsură, cum ar face orice negustor, de teamă că va rămâne cu ea nevândută; n-am făcut aceasta, dar nu mă tem, am încredere în dumneavoastră, veți reuși!” Popularizată

astfel de către Profesorul-negustor, „marfa” lui ne-a trezit cu atât mai mult curiozitatea. Am rămas, alături de colegele mele, fideli „degustători” ai acestei mărfi, în toți cei cinci ani de studenție filologică. Căci, în afară de har, de vocație, de măiestrie – calități cu care ne-a transmis ani la rând cunoștințele de limbă și literatură polonă, făcându-ne să le înghițim cu sete, Profesorul mai avea și o însușire – rară pe atunci –: nu ne vorbea cu „tu” și „voi” (cum eram obișnuiți în școală), ci cu „dumneata” și „dumneavoastră”. Odată ajunși studenți, deveniserăm aproape colegi, egali cu Profesorul nostru, prieteni, camarazi, gata să descurcăm împreună tainele științei. Cea mai mare bucurie a Sa era atunci când studentul îl întrerupea, punându-i întrebări. Și această bucurie mi-a rămas și mie – cea mai frumoasă moștenire de la Profesorul meu.

Așa l-am cunoscut pe Profesorul Ion Chițimia în vara-toamna anului 1954. În tot ce a urmat, pe timpul studenției mele și după aceea, prin tot ceea ce a gândit și a înfăptuit, a devenit, alături de bunul meu tată, un model.

Înainte de orice, un *model de bunătate*. Omul acesta a fost un om bun prin definiție, nu știa ce înseamnă să faci rău cuiva. Chiar în cazul unora predispuși a face numai rău, se străduia să găsească în sufletul lor mai întâi un grăunte de bunătate: poate că, totuși!? Și încerca să încurajeze, să cultive, să îngrijească acel mărunt „bine”, în speranța că va da roade. Dacă, totuși, aceasta nu se întâmpla, dacă răutatea triumfa, îi întorcea spatele, tăcut, discret, nu fără o umbră de mâhnire, dar... fără a se socoti învins.

Și n-a putut fi învins, pentru că s-a apărât cu o armă puternică, singura cu adevărat puternică în vremuri grele, de restriște: *Cartea!* Și ne-a îndrumat și pe noi, învățăceii lui, să ne apărăm cu ea, să n-o lăsăm din mâini, orice s-ar întâmpla. Și nu făcea acest lucru ostentativ, în declarații pompoase, sforăitoare, ci dimpotrivă, numai și numai prin exemplul său personal, din viața sa de toate zilele, însoțit, față de noi, cu acel licăr – în aparență, enigmatic din priviri, cu acel zâmbet plin de înțeles, mai grăitor decât orice pe lume, zâmbetul care era numai al lui, al Profesorului!

Ne-a socotit pe fiecare dintre noi un prieten, un coleg de breaslă. A semnat de mai multe ori studii și articole alături de colaboratorii săi mai tineri de la catedră, foștii săi studenți, ne-a îndemnat să cercetăm, să studiem, să traducem încă de pe băncile facultății, iar când găsea în produsele minții noastre ceva frumos, ceva izbutit, se grăbea să ilustreze un comentariu sau altul din propriile lucrări cu exemple luate de la noi, citându-le cu probitate și entuziasm totodată, fie că erau vreo recenzie asupra operelor lui Mickiewicz sau traduceri inedite din Kochanowski sau Konopnicka, făcute de noi la seminarul de literatură polonă. Ne dăruia mereu, în afară de îndrumări și sfaturi prin viu grai, și din lucrările sale publicate (studii, articole, comunicări, chiar cărți) cu frumoase dedicații, însoțite de fiecare dată cu generoase aprecieri și urări de succes.

Am avut fericitul prilej de a-l simți și a-l avea aproape și în afara catedrei, a țării, în Polonia, unde am fost bursier UNESCO (1961-1962) și apoi lector de limba română la Universitatea din Cracovia (1969-1976). Răspundea prompt la scrisori, interesându-se de preocupările mele, de planurile și munca mea, iar, dacă se întâmpla să aibă nevoie de vreo informație științifică sau chiar de vreo lucrare, vreo noutate în domeniu, atunci își formula dorința cerându-și scuze, și numai „dacă se poate, dacă nu

mi-e prea greu” etc., iar dacă răspunsul meu se materializa direct prin folosirea celor cerute în vreo nouă lucrare, făcea aceasta pomenind sursa cu mulțumirile de rigoare; toate acestea porneau de la Dânsul firesc, natural, fără emfază, ca într-o obște de egali, ca într-o mare familie.

Numele său, rostit în Polonia, în mediul universitar polonez, deschidea toate ușile. Era destul să adaug că „am învățat polona cu Chițimia”, ca dintr-o dată să fiu privit sau primit altfel: în locul unei cordialități reci, de circumstanță, aveam parte de cuvinte pline de sinceră admirație, pentru Dânsul, pentru școala românească de polonistică. Am fost cu atât mai fericit în două ocazii când s-a întâmplat să fiu alături de Dânsul chiar în Polonia, pe când mă aflam la Cracovia, la catedra de limba română: prima dată, cu prilejul vizitei unei delegații oficiale conduse de prof. Mircea Malița, ministrul învățământului, a doua oară când, la invitația Universității Jagiellone, Profesorul a ținut un ciclu de lecții și conferințe în fața studenților de la română. Să mai adaug că momentul când l-am însoțit la depunerea unei coroane de flori la monumentul martirilor de la Oświęcim (Auschwitz) sau cel când l-am prezentat studenților cum m-am priceput, cu cele mai frumoase vorbe, au fost printre cele mai înălțătoare din viața mea?

Profesorul-slavist, omul de catedră, a fost și un mare cercetător în multe domenii ale științelor umaniste la noi: în literatura română veche și folclor, în istoria cărții și bibliologie, în literatură universală și comparată. Emul al unor mari savanți ai secolului al XX-lea – românul Nicolae Cartoian și polonezul Julian Krzyżanowski (pe care i-a omagiat în mai multe rânduri) – a devenit el însuși un savant de talie europeană. Stau măruie cele peste 300 de lucrări publicate – unele, fundamentale în istoria culturii noastre, numeroasele societăți științifice din țară și de peste hotare care l-au primit în rândurile lor.

Paralel cu activitatea la catedră, în calitatea sa de conducător al secției de filologie polonă, Profesorul I.C. Chițimia a fost decenii de-a rândul cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei, unde a îndeplinit mai multe funcții: secretar științific (de la înființare, în 1949), șeful secției de folclor (1953); a fost membru fondator al Asociației Slaviștilor din România (1956) și membru în Comitetul de conducere al acesteia, membru al Comisiei de istorie a slavisticii de pe lângă Comitetul Internațional al Slaviștilor; membru al Comitetului de conducere al Societății de Științe Filologice, afirmându-se cu autoritate și competență în comitetele de redacție ale revistelor acestor organisme („Studii și cercetări de istorie și teorie literară”, devenită „Revista de istorie și teorie literară”, „Romanoslavica”, „Limbă și literatură”). Nemărginita sa disponibilitate de a ajuta pe toți în toate domeniile, fără a precepeți niciun efort, era unanim recunoscută. Era prezent oriunde, în capitală și în provincie, nu numai la Facultate și la Institut, în societățile și organismele științifice amintite, ci și în multe alte locuri unde se simțea nevoie de prezența lui benefică pentru știință, de erudiția și autoritatea sa. Nu refuza pe nimeni, se ducea oriunde era solicitat, până și în cele mai puțin cunoscute societăți și asociații culturale de prin județe, la aniversări și comemorări de instituții și personalități locale din domeniul istoriei culturii și literaturii,

fără a se mărgini la o simplă prezență decorativă prin prezidiu și prezentând mai întotdeauna referate și comunicări științifice de înaltă ținută academică.

Nu puțini sunt aceia cărora le-a făcut cinstea de a figura în comisiile de examene sau de a le conduce tezele de doctorat, de a-i sprijini prin opiniile sale în vederea promovărilor, de a le prefața lucrările personale prin cuvinte alese, de recunoaștere a meritelor. A făcut-o de fiecare dată cu inima deschisă, animat de nețârmurita sa dragoste față de cei tineri, de dorința sinceră de a sublinia adevăratele valori.

Am avut și eu deosebita cinste de a-i fi alături în diferite împrejurări, în ședințele de lucru ale Comitetului de conducere al Asociației Slaviștilor, în comitetul de redacție al publicației noastre „Romanoslavica”, în cadrul diferitelor sesiuni științifice de comunicări pe diferite domenii (istorie literară, istoria slavisticii, bibliologie și altele). De fiecare dată i-am admirat spiritul plin de omenie și colegialitate față de autorii lucrărilor, față de participanții cu referate. Întreaga sa ființă, modul cum se exprima față de oameni și față de problemele discutate emanau un sentiment de deosebit respect, de mândrie, de profundă satisfacție intelectuală, care ne urmărea multă vreme după ce ne despărțeam de Dânsul.

Ne încuraja și ne sprijinea pe toți. Se interesa de gândurile și eforturile noastre, se bucura de progresele noastre, noi, elevii lui, eram totul pentru Dânsul, dar... nu vorbea niciodată despre propria sa persoană. Niciodată nu spunea: „eu am făcut...”, „eu am trăit asta...”, „eu am știut...” ș.a. Știam că a trecut prin vremuri grele, că a fost mobilizat pe frontul din Răsărit, dar nimic mai mult. Despre faptul că a fost rănit, că era la un pas de moarte, că a fost salvat în ultima clipă, că a petrecut luni de zile într-un spital de răniți din Sinaia, timp în care a continuat să scrie, că ținea un jurnal de însemnări, despre toate acestea și alte amănunte am aflat mult mai târziu, după ce ne-a părăsit. Era de o discreție desăvârșită, și-a văzut mereu de munca lui, de cărțile lui, nu s-a zbătut să ajungă cât mai repede cât mai sus, „să dea din coate” pentru a o lua înainte cu orice preț. Nu s-a plâns, nu a protestat, nu a condamnat pe nimeni, deși avea motive s-o facă. Chiar dacă recunoașterea meritelor a venit uneori târziu sau numai pe jumătate, a acceptat totul cu seninătate.

Am fost printre cei puțini pe care i-a acceptat în intimitate, acasă la Dânsul. L-am vizitat în mai multe rânduri, cu diferite prilejuri, în vechea locuință din strada inginer Zabloschi și apoi la cea nouă, în apartamentul din Drumul Taberei, de fiecare dată abia găsim mi un locșor din cauza mulțimii de cărți, „așezate” claie peste grămadă. Fiecare dintre aceste vizite a fost pentru mine o trăire de neuitat, din care am ieșit mai întărit, mai împlinit sufletește. Îmi amintesc mai ales de prima și de ultima întâlnire de acest fel cu Dânsul: prima dată, pe când eram student în anul al III-lea, prin mai 1958, când l-am felicitat la a 50 aniversare și când s-a „revanșat” nici mai mult, nici mai puțin decât cu întreaga colecție a „Cercetărilor Literare”, revista lui N. Cartoian: „Ia-le, s-ar putea să-ți folosească!” Mi-a rămas ca o comoară neprețuită toată viața.

Ultima oară l-am întâlnit prin decembrie 1995, la câteva săptămâni înainte de dispariția sa. Academia pregătea o ședință de comemorare a 50 de ani de la moartea lui N. Cartoian. Bolnav și neputând participa, Profesorul m-a chemat la Dânsul, rugându-

mă să pregătim împreună cuvântul său omagial. Am făcut-o cum m-am priceput și am rostit cuvântul, în numele Său, înecat de emoție, în aula Academiei. Îl lăsasem mai departe, în suferință, dar fericit că nu lipsea de la omagierea Dascălului Său.

Acesta a fost Ion Chițimia, profesorul meu iubit, așa cum l-am cunoscut, cum îl știu și cum mi-l voi aminti întodeauna. A fost pentru mine ceea ce a fost pentru Dânsul Nicolae Cartoian: dacă Părinții mei mi-au dat viață, El mi-a îndrumat gândul ca s-o trăiesc cum se cuvine. Omagiindu-l, asemeni altor elevi ai Săi, cu diferite prilejuri aniversare în timpul vieții, am fost la căpătâiul lui în ziua în care și-a dat obștescul sfârșit.

Acum, la a 100-a aniversare a nașterii Sale, mi-am îngăduit să-l omagiez mai întâi prin primul volum al meu de studii de istorie culturală *Romano-Polonica* (apărut anul trecut la Editura Universității) ca oglindire a învățaturii pe care mi-a transmis-o, ca om și profesor în timpul vieții, și acum, cu prilejul acestei sesiuni festive organizate de catedră și de Asociația Slaviștilor, prin culegerea de *Scrieri alese* ale Profesorului, care reunește studii și comunicări răspândite prin reviste din țară și străinătate, multe mai greu accesibile, dar cu atât mai necesare noilor generații de studenți poloniști (și acest volum, tot la Editura Universității). Fie ca acestea, alături de omagiile aduse de alți colegi – istorici literari, folcloriști și scriitori –, să se constituie în monumentul nepieritor ce i se cuvine.

Résumé

Au centenaire du professeur Ion C. Chițimia, l'auteur, le dernier de ses anciens étudiants qui enseignent encore à la faculté, évoque sa personnalité, tout en soulignant ses grandes qualités aussi humaines que scientifiques : modestie, générosité, affection pour les jeunes gens et sa passion pour le livre et la science.

Dés la première rencontre avec le professeur (vers 1954, avant de lui devenir étudiant) et jusqu'à sa disparition (le 19 février 1996), celui-ci est resté pour l'auteur un modèle de vie et de dévouement pour le travail.